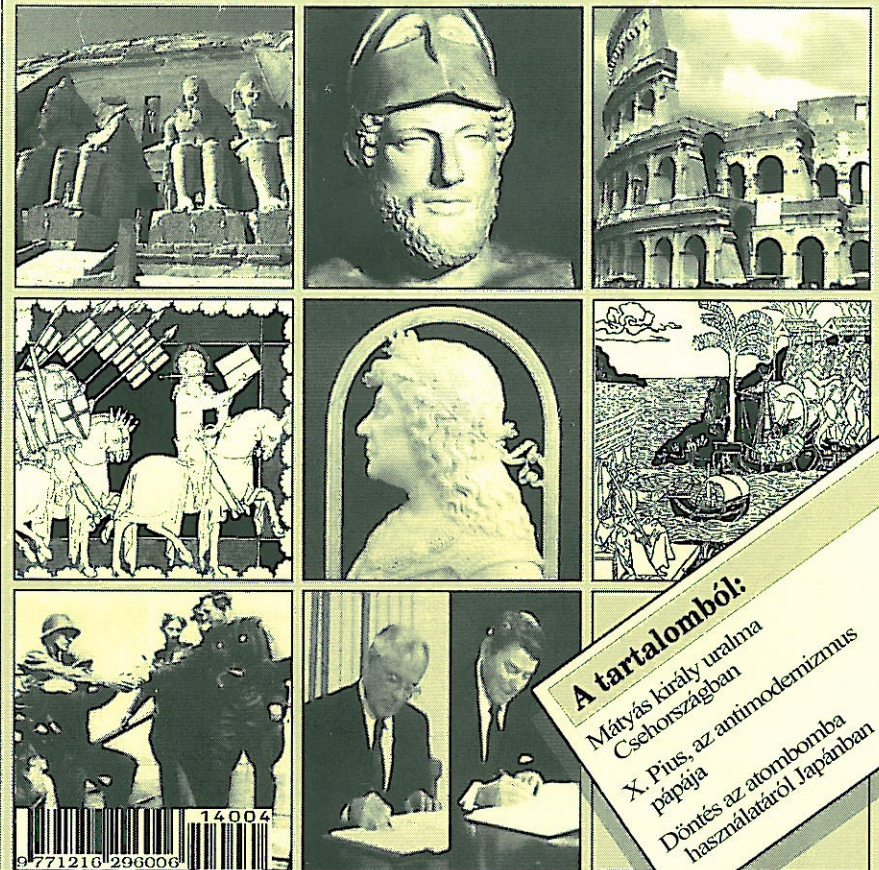

KLIÓ 2014/4

TÖRTÉNELMI SZEMLÉZŐ FOLYÓIRAT

A történettudomány külföldi eredményei magyarul

Szerkesztőbizottság: dr. Orosz István akadémikus, egyetemi tanár DE (elnök)
dr. Papp Imre akadémiai doktor, egyetemi tanár DE (főszerkesztő)
dr. Fodor Mihályné és dr. Reszler Gábor (szerkesztők).

Műszaki szerkesztő: Erdélyi Tamás.

A borító Borsi Csaba munkája.

Nyomtatták a Kapitális Nyomdában, Debrecenben.

A szerkesztőség címe: dr. Fodor Mihályné,

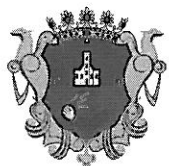
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet

4010 Debrecen, Postafiók 48.

Telefon: 52-512 900/23 096

Kiadja a KLIÓ Alapítvány.

Kuratórium: dr. Solymosi László akadémikus, egyetemi tanár, DE (elnök),
dr. Barta Róbert egyetemi docens, DE, dr. Bitskey István akadémikus,
egyetemi tanár, DE, dr. Györkös Attila egyetemi adjunktus, DE
és dr. Pete László tanszékvezető egyetemi docens, DE.

NYÍREGYHÁZA

Megjelent

a Magyar Tudományos Akadémia,
a Nemzeti Kulturális Alap,
a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelmi Intézete,
Nyíregyháza M. J. Város
Önkormányzata,
valamint a Nyíregyházi Főiskola
támogatásával.

nka

Nemzeti Kulturális Alap

A folyóiratot az MTMT indexeli és a REAL archiválja.
A KLIÓ az interneten is olvasható: <http://www.c3.hu/~klio>
e-mail címek: fodor.mihalyne@arts.unideb.hu
erdelyi37tamas@gmail.com

A folyóirat megjelenik minden negyedév középső hónapjában. Előfizethető a KLIÓ Alapítványnál (4033 Debrecen, Herpay Gábor u. 50. Adószám: 18792234-1-09). Előfizetési díj egy évre 800 Ft + postaköltség.

ISSN 1216-2965

TARTALOM

Összefoglalások

- Kónya Péter (társszerzőkkel): A Magyar Királyság története a honfoglalástól Trianonig (*Bíró Lukovics Anikó*) 3
Maurizio Tani: Itália története. I. kötet (*Takács Bálint*) 9
Zsuzsanna Csikós (szerk.): Útkeresztjeződések. Tanulmányok a magyar–spanyol kapcsolatok történetéről (*Gregorits Gábor*) 13

Historiográfia

- Sz. B. Krih – O. V. Metyel: Két paradigma a modern oroszországi történetírásban (*Kurunczi Jenő*) 19

Művelődéstörténet

- Brad Frenette: A „Csillagközi romboló” filmsorozat az „Aeneis” újramesélése lenne? (*Várhegyi László*) 22

Fejezetek Közép-Európa történetéből

- Antonin Kalous: Egy magyar király uralma Csehországban: Hunyadi Mátyás (1443–1490) magyar és cseh király (*Novák Ádám*) 25
Peter Švorc – Harald Heppner (szerk.): Közép-európai városok az első világháború után (1918–1929) (*Vesztróczy Zsolt*) 30
Jacek Gzella: A lengyel–magyar kapcsolatokat érintő elképzelések a vilnai Słowo hasábjain (1922–1939) (*Mester Attila*) 36

Ókor

- Paul Zimansky: Asszírok és urartuiak. Újabb fejezetek az Urartu-kutatás történetéből (*Buhály Attila*) 42
R. R. R. Smith: Az aphrodisziaszi Szebaszteion (*Geszteyi Tamás*) 51
Rebecca J. Sweetman (szerk.): Római coloniák az alapításukat követő első évszázadban (*Lehrer Nándor*) 54

gához, ezt jól tükrözi az is, hogy az orosz fogságba esett szlovák katonáknak csupán mintegy 10%-a csatlakozott csak a csehszlovák hadsereghez.

A monarchián kívüli élet alternatívája felmerülésének okait a szerzők a következőkben látják: az országvezetés addigi politikája, az elhúzódó háború, katonai sikertelenségek, az ország nehéz gazdasági helyzete és a föderációs törekvések kudarca. Kiválási igénnyel elsőként a viszonylag nagy szabadságjogokkal rendelkező horvátok álltak elő 1915-ben (742.). Későbbiekben kifejtik Tomáš G. Masaryk, E. Beneš és M. R. Štefánik szerepét az önálló csehszlovák állam megteremtésében, valamint annak a képnek az elterjesztésében, mely a monarchiát a népek börtönének szándékozott beállítani, ami a valóságot eltúlozta, azonban a mai napig él a szlovák köztudatban. Nincsenek jó véleménnyel Károlyi Mihály és kormányának naiv és hozzá nem értő politikájáról, mely nagyban hozzájárult, hogy színmagyar területek birtokába jutottak az új államok, ahelyett, hogy a nyelvhatárokat vették volna figyelembe (753–757.).

A könyvről összességében elmondható, hogy a bevezetőben megfogalmazott célkitűzéseknek a lehető legjobban megfelelt: átfogó, érthető, és objektív (már amennyire ez lehetséges) művet olvashat az érdeklődő. A szerzők kétszer nyilvánítanak véleményt: egyszer a dualizmus kori nemesi elit hataloméhségét és nemzetiségekkel szembeni politikáját hibáztatják, valamint az erőszakos asszimilációt ítélik el, mint helytelen nemzetépítő eszközt. Másodszor pedig sajnálják, hogy az új államok vezetői ezt a helytelen nemzetiségi politikát tanulták el korábbi államuktól, és a későbbiekben ezt tökéletesítették saját kisebbségeikkel szemben.

E szakirodalom nagy előnye a magyarul olvashatókkal szemben, hogy a magyarok mellett az összes többi kisebbséget is kimerítően tárgyalja. Képet alkot a nemzetiségek társadalomban elfoglalt helyéről, vallásáról, asszimilációs hajlandóságáról, kultúrájáról. Tudatosítja az olvasóban a Magyar Királyság sokszínűségét, melyet úgy értékel, ami által az ország több és nem kevesebb. Többek között ezért is olyan ez a könyv, hogy képes az olvasót elgondolkodtatni, és az arra hajlandót arra készíteni, hogy valós, vagy annak vélt tudását átgondolja, tekintet nélkül nyelvi hovatartozására.

A könyv rámutat arra is, hogy Magyarország történetét túlzó mértékű nacionalizmus nélkül is meg lehet írni.

Peter Kónya a kol.: Dejiny Uhorska (1000–1918), Prešovská univerzita, Prešov. 2013. 788 + 16 o. kép és térkép.

Bíró Lukovics Anikó

Itália története, 1. kötet

Újabb könyv áll az olasz történelem iránt érdeklődők rendelkezésére. Ez a mű, jellegében bár didaktikus, az olasz történelem kutatói számára is hasznos lehet, mivel rendszerezetten és átfogóan mutatja be Itália történetét az őskortól kezdve és tartalmazza az összes olyan tényt és adatot, amely alapvetőnek számít Itália történelmében.

Ez a munka *Maurizio Tani* tollából származik, aki jelenleg olasz nyelvet és kultúrát oktat az Izlandi Egyetemen (*Háskóli Íslands*). Egyszerre nyelvész és történész, számos tanulmánya és könyve született már mindkét területen. Történelmi könyvei közül meg kell említeni egy másik szintetikus munkát, abban szintén a kezdetektől a tridenti zsinatig (1563) mutatja be Itália történelmét (*Storia d'Italia dalle origini al Concilio di Trento (1563). Alle origini delle odierne specificità italianemore*). Ő a szerzője a *La rinascita culturale del '700 ungherese: le arti figurative nella grande committenza ecclesiastica* című könyvnek, melynek témája a XVIII. századi magyar barokk és művészetpártolás; nem mellesleg a szerző félig magyar származású.

Eme munkáját a szerző 3 kötetesre tervezte, az elsőt már ki is adta 2011-ben az *Aracne* kiadó, címe: *Storia d'Italia, Volume 1*. Már az alcíme fontos kérdésre utal az olasz történelemmel kapcsolatosan: Mikor is kezdődik az pontosan? Erre vonatkozóan több álláspont létezik.¹ Nem mindegy ugyanis, hogy ha egy szintetikus olasz történelmi munka születik, az mit hivatott bemutatni: Olaszország vagy Itália történetét, hiszen e kettő nem mindig fedi egymást – miközben *Italia* olaszul mindkettőt jelöli. Az egyik álláspont szerint Olaszországról csak 1861-től, vagy inkább '71-től beszélhetünk, azaz az egységes Olaszország megszületésétől, ennek kezdete tehát a *Risorgimento*; ezt az álláspontot képviseli például *Benedetto Croce*. Egy másik nézőpont azonban az érett középkorba, a X–XII. század idejére teszi az olasz történelem kezdetét (a városköztársaságok létrejötté), s előzményének a 476 utáni történelmet tekinti. *Maurizio Tani* megemlíti könyvé bevezető-

¹ Vö. Pete László: *Olasz történelmi enciklopédia (XIX–XX. század)*. In: KLIÓ 2001/2. 24–27.

jében, hogy ő is a Comúnak kialakulásától „számítja” az olasz történelmet, de rögzíti, hogy eme munkája Itália történelmét hivatott bemutatni és ezért visszamegy benne egészen az ókorba, sőt az őskorba, amint a könyv alcíme is mondja: *Preistoria, età antica e storia medievale della regione italiana fino al secolo XI D.C.*

Maurizio Tani e könyvével tovább bővült az Itália történelmét bemutató művek kínálata. A Magyarországon kiadottak között találjuk a *Giuliano Procacci*, a római *La Sapienza* egyetem tanárának kétkötetes *Storia degli italiani* című művéből készített olasz nyelvű válogatást, *Luigi Salvatorelli* szintén kétkötetes *Olaszország története* című könyvét és *Harry Hearder* rövidebb, egykötetes munkáját, melynek címe: *Olaszország rövid története*. Kiss Aladár 1975-ben publikálta *Olaszország története. 1748–1968* című könyvét, *Agostino Savelli* pedig a két világháború között írta *Itália története. A birodalom bukásától a birodalom megalapításáig* című könyvét, a két birodalom alatt a rómaid, illetve a fasiszta rendszert értette.

Tani e munka elkészítése során olyan egészen „friss” szakirodalmat vett segítségül, mint *Antonio Brusa* kétkötetes *L'atlante delle storie* (2010), valamint *Franco Cardini* és *Maria Montesano*: *Storia medievale* (2006) című munkája. Alapvető forrásként jelöli meg továbbá *Mauro Liverani*, *Augusto Frascchetti* és *Rinaldo Comba* kétkötetes *Dal villaggio all'impero* című művét, amely az ókori Róma történetét mutatja be az őstörténettől a birodalom bukásáig; és hivatkozik még többek között *Giovanni Vitolo*: *Medioevo. I caratteri di un'età di transizione* című munkájára is.

Tani 7 nagyobb fejezetre osztotta a *Storia d'Italia* 1. kötetét, ezek pedig további alfejezetekből tevődnek össze.

A kezdetek (*Le origini*) című fejezetben itáliai őstörténettel foglalkozik. Bemutatja a különféle népeket, amelyek a félszigeten éltek. Az etruszokon és az itálikus népeken kívül szól a görögökről és a föníciaiakról, bemutatva őket egy-egy alfejezetben, de ugyanígy külön alfejezetet szán az ókori kelet, konkrétan Mezopotámia bemutatására. Azért döntött úgy, hogy tesz egy ilyen – egyébként nem hosszú – kitérőt, mert fontosnak tartja, hogy bemutassa az ókori kelet hatását a római történelemre; a történelem motorjának nevezi az ókori keletet (*L'Oriente, motore della storia*). Ebben a fejezetben írja le továbbá Róma megalapítását, a gallokkal való konfliktusát, a köztársaságkori államrendszerét és Itália római meghódítását.

A második fejezetben a Közel-Kelet és a mediterrán világ egyesítési törekvéseiről ír (*L'unificazione del Vicino Oriente e delle regioni circum-mediterranee*). Ebben olvashatunk többek között a perzsa birodalom születéséről, a görög-perzsa háborúról, Nagy Sándorról és Róma háborúiról

(a Pyrrhos elleni és a pun háborúk, valamint a Mediterraneum római meghódítása). Itt is tesz tehát kitérőket, közvetlenül természetesen nem tartozik Itália történetébe például Nagy Kürosz államalapító tevékenységének bemutatása, de szükség van rá ahhoz, hogy könnyebben megértsük annak későbbi, közvetett vonatkozásait a római történelemben.

A harmadik fejezetben már nem található a fentiekhez hasonló kitérő, egy az egyben római, konkrétan: római köztársaságkori történelemről szól ez a fejezet: Róma a hellenisztikus világ vezetője (*Roma guida del mondo ellenistico*). A gazdaság-, társadalom- és városigazgatási történettel foglalkozó alfejezeteken kívül (*Il latifondo, gli schiavi e i coloni; La colonizzazione della Gallia cisalpina e del Veneto*) ebben a fejezetben mutatja be a Kr. e. I. század válságának híres politikusait: a Gracchusokat, Sullát, Caesart, Crassust, Pompeiust és Octavianust. Belevette továbbá szintén ebbe a fejezetbe a császárkor kezdetét (Augustus birodalomszervező tevékenységét), a végén pedig bemutatja a római vallást és a római várost egy-egy alfejezetben.

A negyedik nagyobb egység címe: Róma „univerzális” birodalma (*L'impero „universale” di Roma*). Ez szól a római császárkorról: a szerző bemutatja néhány császár uralkodását (Traianus, Hadrianus, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Maximinus Thrax, Decius, Aurelianus és Diocletianus, Constantinus) és szól a császárkori társadalomról, hadseregről és a barbár népekről. Ezenkívül több alfejezetet is szentel a kereszténység történetének (kialakulása, üldöztetések, államvallássá válása, az egyházszervezet formája).

Az ötödik fejezet már a késő antikvitásról szól, a római birodalom bukásáról, a középkor hagyományosan vett kezdetéről, címe: A római egység megtörése és az Itália ellenőrzése feletti viszály (*La rottura dell'unità romana e la contesa per il controllo dell'Italia*). Ez a könyv leghosszabb fejezete. Több gazdaság- és társadalomtörténeti alfejezet is van benne (V–VII. századi válság, a nyugatrómai birodalom válsága). Bemutatja, hogyan osztja szét Theodosius császár a római birodalmat; hogyan, kiknek a vezetésével vív háborút a birodalom a hunok ellen és hogyan kerül át a hatalom a barbárok kezébe. Kitérésnek számítanak az iszlám vallást bemutató alfejezetek (a vallás születése, elterjedése a Mediterraneumban, az Ibériai-félszigeten). Ezek után következnek ugyanezen a fejezeten belül a kora középkori itáliai kérdésekkel (ha nem is mind közvetlenül) foglalkozó alfejezetek: a Karoling-dinasztia megalapítása, a frank hódítások, bencés szerzetesség Itáliában, iszlám térnyerés Szicíliában, a longobárd királyság vége, a Pápai Állam kialakítása, képrombolás Rómában.

A hatodik fejezetben az immár megosztott Itália kora középkori történelmét mutatja be, címe: Egy többközpontú Itália az új évezred küszöbén

(*Un'Italia policentrica alle soglie dell'anno mille*). Bemutatja a Pápai Állam megerősödését (a Constantinus adománylevelével kérdése), a Német-Római Birodalom létrehozását, a beneventói longobárd fejedelemséget, a szaracénok befolyását Dél-Itáliában, valamint Jámbor Lajos és Lothár uralkodását, a frank birodalom szétesését és a Constantinopolisi Birodalmat.

Végül a hetedik fejezetben Itália X–XI. századi történelmével zárja e kötetet. A fejezet címe: Az újjáéledő városok és kereskedelem Itáliája (*L'Italia della rinascita dei commerci e delle città*). Szó van benne ugyanis a városok funkcióiról, a demográfiai növekedésről, a mezőgazdaság fejlődéséről és a kereskedelem újjáéledéséről. A politikatörténeti alfejezetek természetesen nem hiányozhatnak, ezek Nagy Ottó és III. Ottó császárságát, valamint Teophanu és Adelaide császárnék szerepét mutatják be. Kiemeli továbbá a dél-itáliai normann hódítást, a milánói „Patáriát”, az 1054-es szkizmát, az 1122. évi wormszi konkordátumot és ismét megvizsgálja Constantinopolis hatását Itália történetére.

Tani a második kötetben 1789-ig – a nagy francia forradalom kezdetéig, mely hagyományosan az újkor kezdetének számít – tervezi bemutatni Itália történelmét, majd pedig a harmadik kötetben 1789-től egészen napjainkig. Kíváncsian várjuk a folytatást. A *Storia d'Italia Volume 1* ugyanis több egy olasz vagy itáliai történelemkönyvnél, mivel több helyen kilép a „csizmából”, szélesebb horizonton mutatva be a történelmet, hogy átfogó ismeretekkel lássa el az érdeklődőket. *Tani* ugyan nem készített kronológia-gyűjteményt e könyvéhez, de a bibliográfiája igen bőséges és így minden bizonnyal segítségére tud lenni a kutatóknak.

Maurizio Tani: *Storia d'Italia. Volume 1. (Itália története, 1. kötet) Preistoria, età antica e storia medievale della regione italiana fino al secolo XI D. C.* Roma, Aracne editrice, 2011. 182 o.

Takács Bálint

Útkereszteződések. Tanulmányok a magyar–spanyol kapcsolatok történetéről

2011-ben az Huelvai Egyetemen Magyar Tanulmányi Központ jött létre. Az egyetemközi együttműködés kiindulópontja María Dolores Ferrero Blanco és Anderle Ádám korábbi szakmai majd ERASMUS-kapcsolata volt. E gazdagodó kapcsolat eredménye az a tanulmánykötet, amelyet *Csikós Zsuzsanna* docens, a Szegedi Tudományegyetem Hispanisztika Tanszékének tanszékvezető-helyettese szerkesztett. A kötet a spanyol–magyar kapcsolatok találkozási pontjait tárgyaló tanulmányokat tartalmaz.

Az SZTE Történettudományi Doktori Iskolájában a hispán világ története alprogram egyik célkitűzése a magyar–spanyol kapcsolatok kutatása. Ebből ad válogatást a könyv. *Anderle Ádám* a Szent Jakab útján zarándokoló magyarok történetéről írt. Szent Jakab apostol már a XI. században több magyarországi templom-zarándokszállás védőszentje volt. *Bálint Sándor* Szent László alakját Szent Jakabéhoz hasonlítja. Valószínűleg a XV. század a magyar zarándoklatok csúcspontja. A XVI. századtól csak szórványos adatokkal rendelkezünk. 1989 után lett újra népszerű Magyarországon a Camino de Santiago, írja *Anderle*.

A következő történelmi tanulmányokat a szegedi doktori iskola kutatói írták.

Palkovics Andrea tanulmánya Luis López de la Torre Ayllon személyére koncentrál, aki 1858-tól 1868-ig állt a bécsi spanyol külképviselet élén. Ayllon elsősorban a *Wiener Zeitung* című félhivatalos napilapot olvasta. Ferenc József koronázása volt az egyetlen hivatalos magyarországi esemény, amelyen részt vett. Jelentéseiben a magyar politikusokat többnyire személycseré alkalmával vagy elhalálozáskor említi röviden. 1861-ben a jörszemű diplomata megemlíti a Határozati Párt és Felirati Párt egyes politikusainak a nevét.¹ 1865 után pedig egyre több információt közöl Deák Ferencről. A korabeli sajtóban a magyarországi történések akkor kerültek előtérbe, amikor máshonnan nem tudtak fontosabb híreket közölni. A kiegyezés előkészítése

¹ Deák Ferenc, Eötvös József, Teleki László, Nyáry Pál.